

“Cabbarsız Şuşa olmur...”

Dan yeri yenicə sökülürdü. Şuşada baş tutan növbəti məclislərin birindən yorğun da olsa, 2-3 nəfərin müşayiətilə bir nəfər məmnun halda evə dönürdü. Ev də Şuşanın “Seyidli” adlanan məhəlləsində yerləşirdi. Bu ikimərtəbəli ev qonaq-qaralı olmasıyla, orada təşkil edilən muğam məclisləri ilə məşhur idi. Bugünkü gecənin sədasi da hələ səhə çıxacaqdı. Bu şəxs – opera səhnəmizin ilk aktoru, güclü dramatik tenor səsə, qeyri-adi musiqi hafizəsinə malik xanəndə, musiqi folklorumuzun “canlı ensiklopediyası”, “İrəvanda xal qalmadı”, “Nə baxırsan yana-yana”, “Bu gələn yara bənzər”, “Qalada yatmış idim” və s. mahnıların müəllifi, 500-dən çox muğam və təsnifin ifaçısı Cabbar Qaryağdıoğlu idi.

Közərən odun şöəsi Məşədi İsmayılın fikirləri üzünün bir tərəfini işıqlandırır. Əlini çənəsinə söykəyib, dərin xəyala dalmışdı. Oğlunun seçimi üreyincə deyildi. Muğam ifaçılığı pis peşə olmasa da, o, öz fikrində qalır, oğlunun mədrəsədə oxumasını, elə özü kimi boyaqçı olmasını istəyirdi. Oğlunun ağılna hardan gəlmişdi xanəndə olmaq?! Düzdür, səsi pis deyildi, amma ailənin də dədə-babadan bir-birilərinə ötürdükləri sənətləri vardı

axı. Bu fikir onu yorur, daha ağır düşüncələrə qərq olur, xəyalında aranı dağa, dağı arana köçürürdü.

Qapı astaca açıldı.

- Axşamın xeyir, məşədi.

- Xeyir ola, həkim?

Əllərini gərginliklə ovuşdurən Smirnov soyadlı həkimin təşvişi ilk baxışdan hiss olunurdu:

- Əslində istəməzdim həyəcanlanasan, məşədi, amma oğlun Cabbarın halı yaxşı deyil.

Hövlək ayağa qalxan Məşədi İsmayıl əllərini belinə qoydu:

- Açıq danışsana. Cabbarın canında nə azar var? Yəni heç müalicəsi yoxmu?

- Çarəsi budur ki, məşədi... Oğlun vərəm xəstəliyinə tutulub. Çarəsi yalnız... oxumaqdır.

- Nə?! - Məşədi İsmayılın gözləri bərələ qaldı, qeyri-ixtiyari: “Nə danışırısan?” - deyə bildi. Əslində, danışmağa heç təqəti qalmamışdı. Bu sözlər də zorla dilindən çıxdı.

- Məşədi, bu xəstəliyin çürütdüyü tək orqan ağ ciyərlərdir. Yalnız xanəndəliyi, ciyər dolusu aldığı hava ilə bu xəstəliyə qalib gəlib, onu dəf edə bilər.

Əlacsız halda əlləri yanına düşən Məşədi İsmayıl, ağır-ağır mütəkkəyə çökdü. Otaqdakı gərgin-

lik sanki havadan asılıb qalmışdı. Oğlunun sağlamlığı hər şeydən vacib olsa da, bütün üreyindəki arzuların üstündən xətt çəkirdi. Onu itirmək qorxusu isə hər şeydən ağır idi.

- Cabbar hanı? Onu buraya çağırın.

Həmin gecə Cabbarın gələcəyinin, həyatının müqəddəratı qoyuldu. Əslində, bütün bu "müqəddəratı" da Cabbar özü düzüb-qoşmuşdu. Qonşuluqdakı həkimə "vərəmə yoluxub, onu yalnız ifaçılıq, xanəndəlik sənəti xilas edəcək" planını qurmuşdu. Çünki bu istək, arzu onun özündən güclü idi. Bu məhəbbətə də uşaqlıqdan "yoluxmuşdu".

+++

Ailədə böyüyən üç oğuldan yalnız ikisi – qardaşı Məhəmməd Cabbarın səsi ürəkləri fəth etmişdi. Elə uşaqlıqdan da qardaşının səsi, ifası onun hafizəsində dərin iz salacaqdı. Qardaşı Məhəmmədi də tez-tez muğam məclislərinə, el şənliklərinə dəvət edirdilər. Cabbar da hər zaman qardaşını müşayiət edirdi. Şübhəsiz, görkəmli ustaların iştirakı ilə keçən muğam axşamları onun qəlbində silinməz iz buraxır. Hacı Hüsü, Məşədi İsi, Dəli İsmayıl... Məclislərin "bəzəyi" olan bu xanəndələr insan ruhunu məftun etməyə qadir idi. Ələlxüsus, Hacı Hüsünün ifasının təsirindən uzun müddət çıxa bilməyən balaca Cabbarın ilk "tamaşaçıları" da məhəllə uşaqları olur. Onun "Cıdır düzü"ndə, "Qırxpilləkən"da oxumasıyla, tez

bir zamanda adı dillər əzbəri olur. Qardaşı Məhəmmədlə ilk musiqi təhsilini Xarrat Qulunun məktəbində alırlar. 10 yaşlı Cabbar Şuşada "Saqəri" təxəllüsü ilə tanınan şair Zeynalabdinin oğlu Mirzəlidən dərs alır. Təhsil illərində Cabbar hətta yaşlıları arasında poetik yarışmada iştirak edir. Cabbarın səsinin "sehri" məhəllələr dolaşır. Atası isə hər hansı bir məclisdə onun çıxışına qadağa qoymuşdu. O, Cabbarın yalnız Məhərrəm ayında dini təziyələrdə, məclislərdə mərsiyəxan kimi çıxışına razılıq verirdi.

+++

"Qurdlar" məhəlləsində baş tutan toyda, müəlimi Mirzəli ilə bərabər qonaq qismində iştirak edirdilər. Məşədi İsinin "Mahur"undan, Hacı Hüsünün "Şüşlər"indən sonra müəllimi məclisin təmədi - şair Növrəsdən 16 yaşlı Cabbarın ifası üçün icazə istəyir. "Kürd-Şahnaz"ın ilk gəzişmələrindən səsinin, istedadının qeyri-adiliyi artıq məclis əhlini heyrətə gətirir. Sonda, Hacı Hüsü Cabbarın alnından öpərək: "Gələcəkdə bizim yerimizi o tutacaq" sözlərini əlavə edir. Cabbar Qaryağdıoğlu həm adı, səsi, həm də təkrarsızlığı ilə yaddaşlara hopur. Maraqlı doğuran soyadının isə xüsusi tarixçəsi var: Məşədi İsmayıl çox vaxt qaşqabaqlı olar, dərin fikrə gedib, qaradınməz oturardı. Bunu gören yaxınları, dostları ona sataşmış:

- "Nə olub, ay İsmayıl, elə bil qar yağıb..!"

...O gündən Məşədi İsmayılı Qaryağdı ləqəbilə çağırırlar. Ən çox da dostları. Cabbar bu ləqəbi özünə təxəllüs kimi götürür.

+++

Zaman sübut etdi ki, Cabbar fitri istedadla maldır. Bir muğamı 2-3 saat, bəzən isə böyük məclislərdə 4 saat oxuyardı. Şuşada o vaxt Cabbarsız nə bir məclis, nə bir ziyafət keçirilərdi. Tarzən Sadıqcan onu öz dəstəsinə qəbul edir və nə az, nə çox, düz 20 il bərabər çalışırlar. İlk qastrol səfər-

ləri baş tutur, Qurban Primov, Saşa Oqanezaşvili, Keçəçi oğlu Məhəmməd və b. ilə bərabər, bir neçə val işıq üzü görür. 20-ci əsrin əvvəllərində "Qrammofon", "Sport-rekord", "Ekstrafon" auksioner birliyi Cabbar Qaryağdıoğlunun səsinə vala yazmağa müvəffəq olur. Varşavada, 1912-ci ilə təsadüf edən valın üzərində də "Xanəndə Cabbar Qaryağdıoğlu - şuşalı" sözləri həkk olunmuşdu. Cabbarın sədası artıq Bakıya, oradan da digər rayonlara çatır. Bir-birinin ardınca təşkil olunan məclisləri çətdirməyən Cabbar, Keçəçi oğlu Məhəmmədi, Şəkili Ələsgəri və b. həmin məclislərə göndərmiş. Heç kim inciməsin deyər, məclisin sollarında sakitcə gəlib, bir-iki muğam ifa etməmiş. Onun bu çıxışı qısa da olsa, böyük izdiham doğurardı. Repertuarı zəngin və müxtəlif idi. Gürcü, türkmən, fars, özbək dillərində mahnılar ifa edər, hər muğam üçün də seçdiyi qəzələ döndə-döndə diqqət yetirərdi. Füzulinin, Hafizin qəzəllərini hər muğam parçasına uyğun olaraq seçirdi. Cabbarı o zamanlar Tiflisə, Varşavaya, İrana, Baltikyanı ölkələrə qastrol səfərlərinə dəvət edirdilər. Növbəti dəfə Moskvaya qastrol səfəri zamanı, Cabbarın özünün təşkil etdiyi sazəndələrdən ibarət dəstə, məclislərdə çıxış edir. Sonda Moskva Konservatoriyasında gənc bəstəkar Üz.Hacıbəyli-nin şərəfinə konsert proqramı ilə çıxış edərək, əldə olunan vəsaiti onun özünə çatdırır və Azərbaycan xalqının maarifləndirilməsinə sərf etməsinə xahiş edir.

Yay aylarında qastrol səfərlərindən sonra Şuşaya döndən Cabbarın gəlişini, rayon camaatı bir-birini muştuluqlayaraq, gözyadınılığı verərdilər. Onun hər gəlişi unudulmaz bayrama çevrilərdi. Xətri əziz, özü istekli, hörmətli idi. Cabbarın özü ilə şəxsən tanış olub, sənətinə xüsusi hüsn-rəğbət bəsləyən İ.Stalin onu Xalq artisti, Şərəf Nişanı və Qırmızı Əmək Bayrağı Ordeni Kavaləri adıyla təltif edir.

+++

Həyat gözənlilməz sürprizlərlə doludur. Günlərin birində bir tanış vasitəsilə Cabbar Qaryağdıoğlunun qardaşı nəvəsi, Akif Qaryağdının Bakıya növbəti səfərə gəldiyini eşitdim. Düzü, çox təəccübləndim. Əslində, Cabbar da, onun yaşadığı həyat da mənə çox uzaq və əlçatmaz görünürdü. “Qardaşı nəvəsi Bakıdadır” xəbəri isə mənim üçün gözənlilməz oldu. Amma əslində... Bu, olduqca ziyalı, zadəganlara məxsus davranışı ilə seçilən, geniş dünyagörüşə malik bir insan idi. Bakıya bağlılığından, Cabbar haqda eşidib-bildiklərindən və apardığı tədqiqatlardan danışıraq, hətta Cabbarın valını da göstərərək, onun üçün nə qədər əziz və dəyərli olduğundan saatlarla söhbət açdı. Onunla görüşümüz zamanı, 44 günlük Vətən müharibəsində həlak olan və şücaətlə döyüşən oğullarımızı, qazilərimizi yad etdi. Qanları ilə tarixə yeni salnamə yazmış o oğullara bir ömür borclu olduğunu dedi. Ən ümdə arzusu, Şuşada Cabbarın bir zamanlar muğam məclislərlə dolub-boşalan evini bərpa etmək, Cabbar Qaryağdıoğlu adına fond təsis edərək, əldə olunan vəsaitə evi muzeyə çevirməkdir. Çünki bu, ata ocağıdır, onun atası da bu evdə doğulub. Təəccüblü olsa da, erməni vandalları Şuşada bir çox evləri yandırarkən Cabbarın evi toxunulmaz qalıb. Söhbət əsnasında məlum oldu ki, naməlum səbəblərdən Cabbar Qaryağdıoğlu Yasamal qəbiristanlığında dəfn olunub. Halbuki M.Maqomayev ad. Dövlət Filarmoniyasında Cabbarla vida mərasimi zamanı, M.İbrahimovun təşkil etdiyi komissiyanın və Mədəniyyət Nazirliyinin göstərişinə əsasən, Cabbarın Fəxri xiyabanda dəfn edilməsi tapşırılır. Amma bu gün Cabbar Qaryağdıoğlu Yasamal qəbiristanlığında, gözənlilməz iraq bir yerdə uyuyur. Nə xoş ki, Mehriban xanım Əliyevanın göstərişinə əsasən, qəbrin üstü götürülərək, üzərində heykəli ucaldılıb. Bu gün Akif Qar-

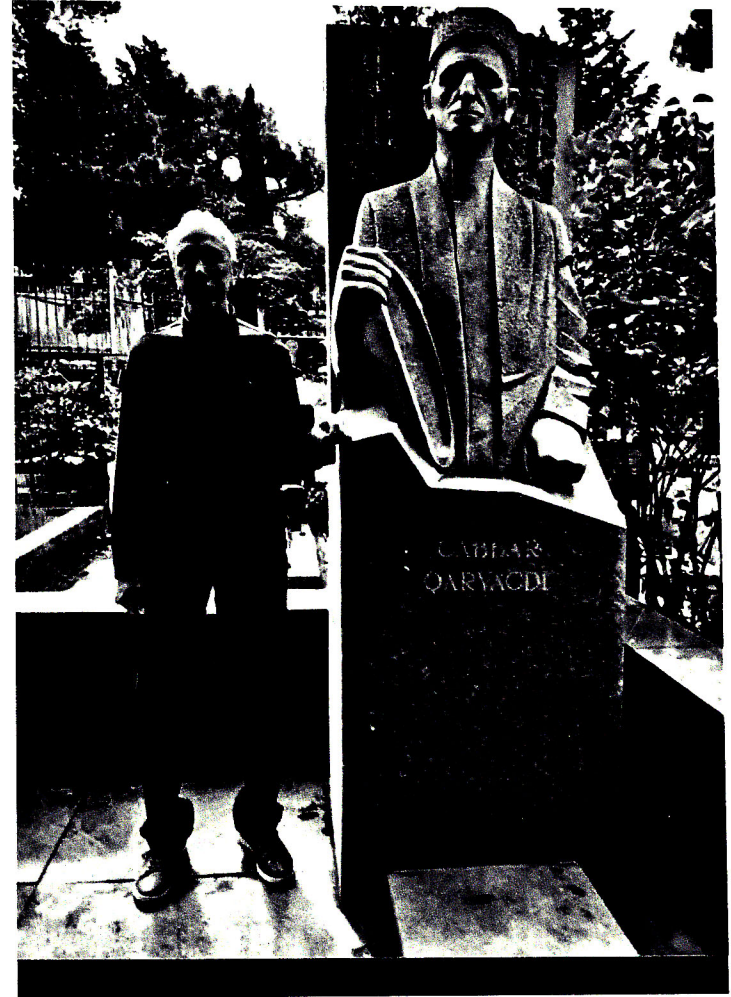
yağdının arzusu, xanəndənin nəşini doğma yurtda – Şuşada dəfn etməkdir. Çünki dediyi kimi, “Cabbarsız Şuşa olmur”.

+++

Akif Qaryağdı əlində tutduğu valı ehmalca mənə uzadır. Cabbarın səsi yazılmış “Ovşarı” muğamıdır. Əlimə alıb, valın bu biri üzünü çevirirəm. Dövrün məşhur dilində müəllifin və onun ifa etdiyi dəstgahın adı qeyd olunub. Val ağır, üzəri cizmalarla doludur. Sanki üzərində donan nəfəs yox, zamandır. Maraqlıdır – düşünürəm. Bu irsi gələcəyə ötürmək üçün yaradıcı planlar qurur, xəyalən layihələr cızırım. Akif Qaryağdının nitqi məni düşüncələrdən ayırır:

«Artıq neçə ildir ki, mən ABŞ-ın Hyuston ştatında yaşayıram. Burada “Caspian Art Gallery” rəsm qalereyasında, Azərbaycana məxsus xalçaların, Azərbaycan rəssamlarının əl işlərinin nümayişi ilə məşğul olur, əldə etdiyim disklərdə Azərbaycan klassik musiqisini, muğamı, caz musiqisini xüsusi cihaz vasitəsilə üzünü köçürərək, Azərbaycan incəsənətini təbliğ edir, sərgiyə gələn qonaqlara həmin disklərdən paylayırdım. Əfsuslar olsun ki, bəzi səbəblər üzündən qalereya fəaliyyətini dayandırtıb. Bir çox mötəbər qonaqlar, qalereyaya gələrək, Azərbaycan haqda maraqlı məlumatlar əldə edirdilər. Mənə gəlincə isə, atam Nəriman Qaryağdı, Cabbarın doğma qardaşı Qafarın oğludur. Nəriman da Cabbarın qardaşı oğludur. Bax, belə, bu minvalla, Cabbar mənim atamın əmisi, mən də ona əminəvəsi olaraq çatıram.

1953-cü il. Mənim 6 yaşım, qardaşımsa 11 aylıq olanda atam vəfat edir. Atamı xatırlayıram, Cabbarın repertuarından mahnılar ifa etməyi sevdi. Hər zaman deyirdi ki, böyüyəndə sənə Cabbar haqda danışacam. Amma əfsuslar olsun ki, Cabbarla bağlı yalnız yaxınlarımdan eşitdiyim və əldə etdiyim məlumatlar sayəsində bilgilərə malikəm.

Deyilənə görə, Cabbara zahirən çox bənzəyirəm. Ən böyükləri də elə mənəm. Bizim nəslin nümayəndələrindən cəmi 3 nəfərlik; Cəlal Qaryağdının oğlu, heykəltaraş Cəlil Qaryağdı, bir də Cabbarın qızı Şəhla xanımın oğlu. Cabbar əminim həyat və yaradıcılığı ilə bağlı tədqiqatlarımı davam etdirirəm.

Cabbarın sadə, olduqca təvazökar, səmimi insan olduğunu bilirəm. Heç vaxt kimsəni incitməz, özündən küsdürməzdi. Heykəltaraş Cəlil Qaryağdı, Cabbar Qaryağdının qardaşı oğlu danışdı ki, Kremldə baş tutacaq növbəti konsertin hazırlıqlarına başlayırlar. Məşq zamanı zalda əyləşən İ. Stalin konsertdə iştirak edəcək ifaçıların siyahısı ilə tanış olaraq soruşur:

- Nə üçün Azərbaycandan olan ifaçıların siyahısında yoldaş Cabbarın adı yoxdur?! Siyahı yəni-dən tərtib olunsun və onun adı siyahıya daxil edilsin!

Stalin siyasi görüşlərlə bağlı Bakıya gələndə, şəxsən Cabbarın ifasını eşidir, bu ifaya məftun olur. Cabbar əmi çox mənalı həyat sürüb. Çox maraqlı insanlarla görüşüb və bu insanlar onun həyatında dərin iz buraxıb. Onları öz evində qonaq kimi qəbul etmiş. Evi də Bakıda, "Qırxpillekən" adlanan yerdə idi. S. Yesenin, F. Şalyapın, M. Bağırov, teatr və mədəniyyət işçiləri, ziyalı təbəqə və başqaları bu evin fəxri qonaqları idi. Çox duzçörəkli, əliaçıq insan idi.

Özümə gəlincə isə, basketbol üzrə "Azərbaycan veteranlar komandası"nı 90-cı illərdə təsis etmişəm. Müxtəlif yarışmalarda iştirak edirdik. 96-cı ildə isə biz, çox mötəbər bir turneyə qatılaraq, ABŞ-a gəldik. Tarixdə təkrarlanmayan bir hadisəyə imza atdıq - Azərbaycan basketbol komandasını məşhur basketbolçu Bobbi Kuzun yubileyinə dəvət etdilər. Bu, bizim ilk, yaddaqalan və uğurlu səfərimiz oldu. Sonradan Hyustonda mə-

ni basketbol üzrə "Veteranlar komandası"na dəvət etdilər. Burada çox peşəkar idman ustaları var. İki il ərzində mənim oyunuma diqqət yetirir, göz qoyurdular. Bu təklif mənim üçün çox gözəlməz idi. Çünki mən Azərbaycanı təmsil edən yeganə basketbolçuyam. Artıq 10 ildir ki, mən onlarla müxtəlif yarışmalarda çıxış edirəm. Məyamidə çempionatda basketbol üzrə tunc medalı təltif edilmişik. 2015-2017-ci illərdə bizim İdman Komitəsi məni Bakıya - "Avropa Oyunları" və "İslam Oyunları"na mənecər kimi dəvət etdilər. Bu, mənim üçün böyük fəxrdir ki, Azərbaycandan yeganə nümayəndə kimi basketbol görüşlərində iştirak edirəm. Uzun müddət milli komandada və keçmiş SSRİ-nin birinciliyinin iştirakçısı olmuşam. Belə desək, basketbolun veteranıyam (gülür). Azərbaycan bayrağı mənim üçün müqəddəsdir. Hər zaman, hər yerdə dalğalanmalıdır.

Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, Gənclər və İdman Nazirliyi tərəfindən məni "Əməkdar bədən tərbiyəsi və idman xadimi" fəxri adına layiq görüblər».

Bütün bunlar yaşanan həyatın müqəddiməsidir. Əsas məqsəd, Cabbarın tükənməyən, gələcək nəsillər üçün örnək ola biləcək sərvətini qoruyub, saxlamaq və ötürməkdir. Cabbar fitri istedadla malik bir insan idi, ondan öyrəniləsi və götürüləsi o qədər şey var ki. O, doğma Azərbaycanımızın fəxridir. İlk azərbaycanlıdır ki, dövlətimizi onun hüduqlarından çox-çox uzaqlarda layiqincə tanıtmğa müvəffəq olub.

Cabbar Qaryağdıoğlu barədə material hazırlayanda, oxuyub-bildiklərim, eşidib-gördüklərim zamanı belə qənaətə gəldim ki, azərbaycanlı olmaq - böyük xoşbəxtlikdir. Bu xoşbəxtliyi qorumaq isə hər birimizin borcudur.